

Quaderns de Construcció de Pau

Violència sexual en conflictes armats

Quaderns de Construcció de Pau és una publicació de l'Escola de Cultura de Pau que té l'objectiu de difondre i apropar al públic interessat les investigacions que es duen a terme en aquesta institució en l'àmbit de la construcció de la pau. Els quaderns d'investigació seguiran tres línies de treball fonamentals. En primer lloc s'oferiran documents d'anàlisi sobre diferents temes d'actualitat, aportant reflexions de caràcter acadèmic. En segon lloc, s'elaboraran documents en els que es formularan propostes que facilitin la intervenció dels actors implicats en els diferents àmbits de la construcció de la pau. Finalment s'elaboraran monogràfics d'anàlisi de conflictes armats, tensions, processos de pau o processos de rehabilitació postbèl·lica que estan tenint lloc actualment fruit de l'anàlisi sobre el terreny del personal investigador de l'Escola de Cultura de Pau.

Índex

Què és la violència sexual?	5
Panorama Global	5
Aproximació a les causes de la violència sexual en els conflictes	8
Quantificació de la violència sexual en els conflictes armats	9
Dones, homes, víctimes, perpetradors ...	10
La violència sexual i l'economia política dels conflictes	12
La violència sexual en el dret internacional	12
Conclusions	14
Bibliografia	15
Escola de Cultura de Pau	17

La violència sexual en els conflictes armats ha estat un fenomen invisibilitzat i ignorat al llarg de la història. No va ser fins a la dècada dels noranta del segle XX, amb els conflictes armats a la regió dels Balcans i el genocidi a Rwanda, que va adquirir notorietat i atenció pública, tot i haver estat documentada en un gran nombre de conflictes armats al llarg de la història. Recentment, la comunitat internacional ha mostrat una preocupació més gran per aquest tipus de violència, present en un important nombre de conflictes armats actius, i ha posat en marxa algunes iniciatives per donar resposta a aquesta greu violació dels drets humans.

Què és la violència sexual?

La violència sexual és una greu violació dels drets humans que té lloc tant en contextos de pau com de conflicte armat, si bé l'existència d'un conflicte armat pot contribuir al seu increment. La violència sexual afecta dones, homes, nenes i nens. És perpetrada majoritàriament per homes –encara que ocasionalment també hi ha dones perpetradores– i les víctimes són majoritàriament dones, tot i que també hi ha homes que resulten afectats. En els contextos de conflicte armat, a més de ser una violació dels drets humans també constitueix una violació del dret internacional humanitari (DIH).

Nacions Unides considera violència sexual relacionada amb els conflictes els "incidents o pautes de violència sexual [...], és a dir, la violació, l'esclavitud sexual, la prostitució forçada, els embarassos forçats, l'esterilització forçada o qualsevol altra forma de violència sexual de gravetat comparable que es cometi contra les dones, els homes, les nenes o els nens. Aquests incidents o pautes de comportament es produeixen en situacions de conflicte o posteriors als conflictes o en d'altres situacions motiu de preocupació (per exemple, durant un enfrontament polític). A més, guarden una relació directa o indirecta amb el propi conflicte o enfrontament polític, és a dir, una relació temporal, geogràfica o causal. A part del caràcter internacional dels suposats crims, que, depenent de les circumstàncies, constitueixen crims de guerra, crims de lesa humanitat, actes de genocidi o altres violacions manifestes dels drets humans, la relació amb el conflicte pot ser evident tenint en compte el perfil i les motivacions de l'autor, el perfil de la víctima, el clima d'impunitat o la situació de col·lapse en què es trobi l'Estat en qüestió, les dimensions transfrontereres o el fet que violin el que disposa un acord de cessació del foc" (UN Action Against Sexual Violence in Conflict 2012).

Autores com Elisabeth Jean Wood consideren que la violència sexual és una categoria àmplia que inclou la violació, la tortura i la mutilació sexual, l'esclavitud sexual, la prostitució forçada, l'esterilització forçada i l'embaràs forçat, i defineix específicament la violació assenyalant que es tracta de la penetració de l'anus o la vagina amb qualsevol objecte o part del cos o la penetració de qualsevol part del cos de la víctima o del perpetrador amb un òrgan sexual, per la força o amenaça de la força o coerció, o aprofitant un ambient coercitiu, o contra una persona incapaç de donar consentiment genuí (Wood 2009).

Panorama global

Com es va assenyalar anteriorment, la violència sexual en els conflictes armats s'ha documentat àmpliament al llarg de la història, amb episodis que formen part de l'imaginari col·lectiu com la llegenda del rapte de les sàbines en els orígens de la Roma antiga, fins esdeveniments fefaentment documentats com les violacions massives de dones alemanyes per part de l'exèrcit soviètic –entre 100.000 i un milió de dones alemanyes podrien haver estat víctimes d'aquesta violència–, o el fenomen de les "dones confort", esclaves sexuals al servei de

l'exèrcit japonès durant la segona Guerra Mundial. Entre 80.000 i 200.000 dones, la immensa majoria d'elles coreanes, van ser víctimes de la violència sexual en els bordells militars japonesos estesos per tot Àsia abans i durant la Segona Guerra Mundial i establerts per elevar la moral de les tropes i evitar que la violència sexual es produís de manera descontrolada en els territoris ocupats per l'Exèrcit japonès, després de l'experiència de la massacre de Nanking el 1937, durant la qual desenes de milers de dones van ser violades a mans de les tropes nipones (Chung 2010). Unes 70.000 dones van poder ser víctimes de la violència sexual durant la partició del subcontinent que va donar lloc a la creació de l'Índia i el Pakistan com a estats independents el 1947 (Menon i Bhasin 1998). Així mateix, s'estima que entre 200.000 i 400.000 dones van ser víctimes de la violència sexual durant el conflicte que va donar lloc a la creació de Bangladesh com a Estat independent el 1971. La majoria d'elles eren dones bengalís agredides per soldats pakistanesos en el que, segons nombrosos analistes, va ser una estratègia organitzada per sembrar el terror a la població del Pakistan Est. Un gran nombre d'aquestes dones van ser assassinades després d'haver patit greus abusos sexuals (Saikia 2004). Així doncs, tot i que no és fins a la dècada dels noranta amb les guerres dels Balcans i el genocidi de Rwanda que la violència sexual en el marc dels conflictes armats rep una major atenció internacional, les estudioses coincideixen a apuntar que ha estat un fenomen present al llarg de la història en molts conflictes armats.

Les guerres dels Balcans i, en concret, la guerra a Bòsnia (1992-1995) van marcar un punt d'inflexió en la manera de conceptualitzar l'ús de la violència sexual en els conflictes armats. La guerra a Bòsnia va ser escenari de la utilització generalitzada i sistemàtica de la violència sexual i del seu ús com a part integral de la neteja ètnica, segons ha quedat àmpliament documentat. No hi ha xifres definitives. Les estimacions sobre el nombre de dones que van ser violades oscil·len entre les 20.000 i 60.000, segons les fonts (Skjelsbaek 2010). Autores com Cockburn (2008) han destacat els dilemes que es deriven de les xifres de les que es disposa i que donen compte de la complexitat des de la qual s'ha d'abordar l'anàlisi. Quantes dones que van morir també havien estat violades? Com comptabilitzar les violacions repetides? I les violacions en grup? Podria explicar-se com violació la prostitució forçada? Com estimar la violència sexual no denunciada? I els casos de les que sí van buscar ajuda però no va quedar registrat?

La violència sexual va afectar fonamentalment a dones i va incloure no només violacions (sovint

violacions repetides i en grup) sinó també tortura sexual, embarassos forçats, presència forçosa en violacions a altres dones (incloent a les seves mares, filles o veïnes) i altres agressions sexuals. Entre les estratègies de violència sexual, es va denunciar l'ús dels anomenats "camps de violació" (*rape camps*, pel seu terme en anglès), en referència a l'ús d'edificis com escoles, fàbriques, restaurants o bordells, entre altres, com a centres en què es mantenia retingudes i es violava a dones. Alguns estudis assenyalen que els agressors eren majoritàriament serbis (soldats de l'exèrcit iugoslau, milícies sèrbies...) i que dones de totes les comunitats van patir violència sexual encara que de manera més específica les dones bosnianes (Bastick, Grimm i Kunz 2007; Skjelsbaek 2010). Mentre altres estudis emfatitzen que tots els bàndols armats van cometre violacions i que hi va haver camps de violació en els tres bàndols: al camp serbi, croat i bosnià (Skjelsbaek 2010). La violència sexual contra homes i nens també va ser freqüent (Bastick, Grimm i Kunz 2007) encara que en menor nombre que contra les dones (Cockburn 2008). Així, la violència sexual contra els homes va incloure violació, tortura sexual, mutilació en els òrgans sexuals, entre d'altres agressions, per part d'homes de les comunitats "enemigues".

La visibilització i la documentació massiva de l'ús de la violència sexual com a arma de guerra a Bòsnia va estar vinculada en gran part, segons assenyalen diverses autores, a la proximitat de Bòsnia a la realitat occidental. És a dir, la guerra a Bòsnia va ser un conflicte en territori europeu i entre europeus, el que va facilitar una disposició internacional a escoltar, creure i mobilitzar-se davant el que passava a Bòsnia (Skjelsbaek 2010). Els processos judicials derivats de Bòsnia van establir les bases per a la judicialització de la violència sexual com a arma de guerra. No obstant això, la violència sexual a Bòsnia va tenir un impacte en la salut física i mental de les dones (i homes) de Bòsnia que encara perdura, així com en el propi teixit social, als quals s'uneixen el conjunt d'impactes directes i indirectes causats pel cúmul de violència generada a la guerra.

La violència sexual a Bòsnia durant la guerra va estar molt vinculada a les interaccions entre l'exacerbació de relacions i de rols de gènere desiguals i patriarcals en el context previ a la guerra i el pes d'aquestes relacions de gènere en la mobilització dels projectes nacionalistes a el context anterior a la guerra (i durant la guerra). No obstant això, tot i el pes del gènere (com un dels elements identificats per expertes i actors de base en l'origen i mobilització de la violència en la guerra a Bòsnia), els acords de Dayton i els seus promotors i signants (mediadors internacionals i elits enfrontades)

van romandre indiferents a les dinàmiques de gènere de la guerra, perdent-se l'oportunitat d'assentar les bases per a una transformació de relacions de gènere en l'etapa postbèl·lica, com han denunciat feministes internacionals i locals. El procés de justícia transicional emprès ha inclòs processaments d'alguns perpetradors de violència sexual contra les dones, però organitzacions internacionals de drets humans assenyalen els immensos reptes que encara queden al respecte. Després de la visibilització, la documentació i l'alarma massiva internacional davant l'escalada i l'ús de la violència sexual a Bòsnia, es va passar a normalitzar-se l'atenció donada a la violència sexual en les anàlisis i tractaments mediàtics de les guerres, si bé aquest fet va presentar altres riscos com el del sensacionalisme, un tractament poc respectuós a les dones sobre les que s'exercia aquesta violència i la victimització d'aquestes. Així, el cas de la guerra a Kosovo (1998-1999), per exemple, va ser escenari d'aquesta atenció i de riscos de sensacionalismes (Skjelsbaek 2010).

Més recentment s'ha documentat la utilització de la violència sexual en diferents contextos de conflicte armat actius i també en el marc de greus crisis polítiques. Alguns exemples rellevants són els de Síria, República Democràtica del Congo (RDC), Myanmar, Sudan, Sudan del Sud, Colòmbia o República Centreafricana, entre altres.

En el cas de Síria l'ús de la violència sexual ha estat un tret característic del conflicte armat. Diversos informes de l'ONU i d'organitzacions de drets humans han alertat que la violència sexual ha estat utilitzada com a mecanisme de tortura, humiliació i degradació contra dones, homes i menors d'edat. Informes d'organitzacions de drets humans han recopilat denúncies i testimonis de violacions, nus prolongats, electroxocs en genitals, tocaments, amenaces d'agressió a familiars i observació forçosa dels abusos a altres persones detingudes. En 2013, les estimacions de l'organització de drets humans siriana Syrian Network for Human Rights apuntaven que unes 6.000 dones havien patit violacions en el marc del conflicte, en molts casos amb embarassos no desitjats com a conseqüència d'aquestes violacions (Nasar 2013). A causa de les normes tradicionals que imperen al país, aquestes dones es veuen afectades per l'estigma social i moltes han hagut d'enfrontar a més el repudi de les seves parelles i les seves famílies, el que les ha portat en alguns casos a considerar o cometre suïcidi (FIDH 2013).

Les forces de seguretat sirianes i milícies progovernamentals han estat acusades de fer ús de la violència sexual a presons de tot el país. Paral·lelament, s'han registrat múltiples abusos

de caràcter sexual, incloses violacions en grup, contra nenes i dones en llocs de control o durant batudes portades a terme per les forces del règim en zones considerades com a favorables a l'oposició (Secretari General de l'ONU 2014). No hi ha indicis que les autoritats sirianes hagin adoptat mesures efectives per prevenir, investigar o castigar els delictes de violència sexual. Els grups armats de l'oposició siriana –nombroses organitzacions han proliferat des de l'inici del conflicte– també han estat acusats de practicar violència sexual contra dones i nenes en diverses àrees del país. La Comissió d'Investigació sobre Síria del Consell de Drets Humans de l'ONU ha recopilat indicis que apunten a la comissió del crim de guerra de violència sexual en zones com Yarmouk. Més recentment, s'ha posat l'accent en les conseqüències per a les dones als territoris sirians que han passat a estar sota control de grups radicals gihadistes. En aquest context, han proliferat les denúncies contra grups com ISIS, acusat de dur a terme matrimonis forçats de dones i nenes sirianes amb els seus combatents, de lapidar dones acusades d'adulteri, i de sotmetre a dones a situacions d'esclavitud sexual, entre d'altres pràctiques. ISIS ha utilitzat l'esclavitud sexual de dones i nenes com un instrument per terroritzar, humiliar i subjugar a comunitats senceres, entre elles minories com la iazidita. La representant especial per a la Violència Sexual en Conflictes ha destacat que grups com ISIS consideren els cossos de les dones com una peça clau per a la creació d'una nova generació que es desenvolupi segons els preceptes de la seva ideologia, raó per la qual el control de la sexualitat i la reproducció de les dones esdevé un element crucial per fer avançar les seves aspiracions (Secretari General de l'ONU, 2016a).

L'informe anual del secretari general de l'ONU sobre la violència sexual en els conflictes armats concloïa al març de 2016 que la violència sexual s'utilitza sistemàticament com a tàctica de guerra, tortura i terrorisme en el marc de la guerra a Síria i subratllava que la por a patir una violació també ha motivat la fugida de nombroses famílies (Secretari General de l'ONU, 2016b). De fet, persones refugiades als països veïns a Síria han reconegut que aquesta por ha estat una de les principals causes per abandonar el país. No obstant això, dones i nenes sirianes en situació de desplaçament forçat segueixen quedant especialment vulnerables i exposades a patir episodis de violència o explotació sexual i a ser víctimes de matrimonis forçats, precoços, o com a forma de "reparació" en cas d'haver patit violacions.

En el cas de la RDC, aquest país ha estat qualificat per algunes organitzacions com un dels pitjors llocs del món per ser nena o dona. L'ONU i diverses ONG

estimen que centenars de milers de dones i nenes han estat víctimes de violència sexual des de l'inici de les hostilitats el 1996, fase prèvia del conflicte que es viu en l'actualitat i que dóna començament el 1998. Segons el secretari general de l'ONU des d'aquest any s'han registrat almenys 200.000 casos de violència sexual, encara que com la major part dels casos no es denuncien i algunes de les víctimes no sobreviuen, aquesta xifra es considera una estimació moderada i conservadora del total de casos, que altres estudis eleven al mig milió. A aquesta xifra s'haurien d'afegir les violacions que es van cometre durant el genocidi que va patir Rwanda el 1994, quan es calcula que entre 250.000 i mig milió de dones van ser víctimes de violacions. Aquests fets van ser l'avantsala de la violència que ha patit RDC des de llavors i han tingut una gran influència en l'evolució de la situació de la RDC.

Tots els actors armats que operen a RDC, tant els grups armats com les Forces Armades i altres cossos de seguretat governamentals, són responsables de violacions i d'altres actes de violència sexual i utilitzen la violència sexual com a arma de guerra, contribuint al clima d'inseguretat i impunitat generalitzada. Nacions Unides assenyala que a l'est del país, els abusos d'aquesta índole tenen caràcter generalitzat i sistemàtic. La tasca i la credibilitat de l'ONU al país també s'ha vist entelada arran de diverses denúncies que van documentar almenys 150 casos d'abusos, de violacions i d'explotació sexual comesos per personal militar i civil de la Missió de les Nacions Unides (MONUC) que es van fer públiques en l'any 2004, el que va desencadenar una investigació interna de l'ONU el 2005. La investigació, que va ser fins i tot obstaculitzada, va determinar que el problema de l'explotació sexual i els abusos de dones i menors per part de la MONUC era una qüestió greu i estesa, que es produïa amb regularitat, i normalment a canvi de menjar o diners. Des de llavors l'organització ha intentat corregir aquesta situació en el si de la missió.

Les xifres de víctimes s'han mantingut constants en els últims anys tot i la reducció de la violència al país: el mateix Govern congolès va registrar 15.352 incidents de violència sexual i per motius de gènere a l'est durant 2013, el que equival a uns 1.280 incidents cada mes. Al seu torn, la Missió d'Estabilització de les Nacions Unides a la República Democràtica del Congo (MONUSCO, que va substituir a la MONUC el 2010, assumint un nou mandat) va investigar i va verificar 860 casos de violència sexual comesos per les parts en conflicte durant 2013, el que significa que els alts nivells de violència sexual persisteixen malgrat els esforços nacionals i internacionals.

Aproximació a les causes de la violència sexual en els conflictes

L'estudi de les causes sobre la violència sexual en el marc dels conflictes armats revesteix una gran complexitat, encara que en ocasions s'han dut a terme aproximacions que han simplificat aquestes motivacions. Així doncs, cal fer un repàs detingut per alguns dels elements que estan darrere d'aquesta forma de violència. Pamela Delargy (2013) fa un llistat de les principals explicacions que s'han aportat des de diferents enfocaments, assenyalant que la violència sexual és un fenomen multicausal, i que encara que des de determinades aproximacions s'ha posat l'èmfasi en aspectes concrets, cap causa explica per si sola que es faci ús de la violència sexual en els conflictes armats, sinó que els diferents factors es complementen i ofereixen explicacions sobre aspectes parcials d'aquest fenomen tan complex.

Aquesta autora fa referència a factors com el patriarcat, la militarització, al fet que la violació pugui ser una estratègia de guerra o a la utilització de la violació com una forma de "neteja ètnica". També cal destacar que més enllà de l'ús específic que els actors armats en un conflicte fan de la violència sexual com a arma de guerra, la violència contra les dones en temps de pau i en temps de guerra té lloc fonamentalment en l'àmbit domèstic, en el marc de les relacions íntimes afectives (Delargy 2013).

Pel que fa a la biologia, tant Delargy com moltes altres autores, descarten la rellevància d'aquest factor en l'explicació de per què hi ha violència sexual en les guerres: tot i que la majoria de perpetradors de violència sexual són homes, la majoria dels homes no porten a terme actes de violència sexual ni tan sols en situacions en què no serien castigats per això. A més, la violència sexual varia enormement d'uns conflictes armats als altres, tant quantitativa com qualitativament.

Així doncs, cal evitar caure en el determinisme biològic que classifica els homes com agressors i a les dones com a víctimes, i ressaltar per contra altres factors que donin compte de la variabilitat d'aquesta violència en els diferents contextos històrics, geogràfics, culturals i socials en els quals tenen lloc els conflictes armats. Una de les explicacions a la qual s'al·ludeix amb més freqüència és el patriarcat, sistema social caracteritzat per la misogínia i en el qual la violència sexual té lloc perquè les dones són considerades com una "propietat" dels homes.

Patriarcat i militarització van estretament de la mà, ja que al llarg de la història, la violència

sexual ha format part del repertori d'accions i de comportaments en què es socialitza als soldats per dur a terme la guerra –encara que no tots els soldats cometen violència sexual–. També representa una forma d'humiliar simbòlicament a l'enemic agredir a les dones que són percebudes com possessions masculines, transmetent el missatge que no ha estat capaç de protegir “les seves” dones. A més, la socialització tradicional en la cultura militar comporta la creació d'una “camaraderia” masculina que exclou altres identitats sexuals que no siguin la masculina heterosexual. Algunes autores parlen de com en aquests processos es creen identitats “hipermasculines” que prevalen aspectes com l'agressivitat, la competitivitat, la misògina, la violència i la dominació. En aquesta socialització militar un aspecte essencial és la construcció d'estrets vincles de grup per mantenir la cohesió i la lleialtat, i la pressió del grup pot dur a determinats individus a cometre actes de violència, com violacions. Delargy sosté que aspectes de la militarització com la redefinició de la violència com una cosa acceptable o desitjable, la deshumanització de l'enemic o l'establiment de forts vincles de grup, succeeixen a través de processos de gènere que poden derivar en violència sexual si es donen les circumstàncies adequades.

D'altra banda, mitjançant pràctiques com els embarassos forçats, alguns exèrcits i grups armats han buscat acabar amb la “puresa” dels grups ètnics, com va succeir de manera molt estesa en la guerra dels Balcans o durant el genocidi de Rwanda. A més, en moltes cultures les dones són considerades les dipositàries dels valors i de les tradicions. De vegades les dones exerceixen funcions de representació simbòlica de la nació (“mare pàtria”) i rols com a reproductores biològiques de la nació, reproductores de les fronteres de grups ètnics o nacionals, transmissores de la cultura i agents de la reproducció ideològica, significadores de les diferències nacionals, i participants de lluites nacionals, econòmiques i militars (Kandiyoti 2000), pel que atacant-les es busca no només destruir o danyar a la dona individual sinó també el sentit de puresa ètnica d'una comunitat donada construït al voltant de la noció de l'honor de la dona (Coomaraswamy 1999).

Quantificació de la violència sexual en els conflictes armats

La violència sexual és un fenomen estès en molts conflictes armats. No obstant això, algunes autores han desmentit la idea que estigui present en tots els conflictes armats i assenyalen que hi ha grans variacions entre uns conflictes armats i d'altres i que fins i tot durant el transcurs d'un conflicte

pot haver oscil·lacions. Així, durant algunes fases d'un mateix conflicte poden registrar-se elevats nivells de violència sexual mentre que en altres moments pot succeir que aquesta violència no s'utilitzi. Es tracta per tant d'un fenomen que està àmpliament estès en alguns conflictes, en els quals s'han registrat elevats nivells de violència sexual (RD Congo o Darfur, per exemple), mentre que en d'altres gairebé no existeix constància de la seva utilització per part dels actors armats (Cohen, Hoover Green i Wood 2013).

La base de dades sobre violència sexual en conflictes armats (SVAC dataset) assenyalava que dels 129 conflictes armats actius que van tenir lloc entre 1989 i 2009 inclosos en aquesta base de dades, en el 14% d'ells es van registrar els nivells més elevats de violència sexual, mentre que en el 43% no es van constatar denúncies de violència sexual (Cohen i Nordås 2014). En el cas específic dels conflictes armats africans, un estudi dut a terme en 2011 sobre 20 països en els quals hi havia o hi havia hagut recentment conflicte armat va revelar que un 42% dels actors armats havien estat denunciats per haver comès actes de violència sexual (Nordås 2011). No obstant això, és important apuntar que no tots els casos de violència sexual es denuncien i que es desconeixen les xifres reals de quantes són les víctimes de la violència sexual. A més, com també es va apuntar anteriorment, gran part de la violència sexual que té lloc en els conflictes succeeix en l'àmbit domèstic, la qual cosa incrementa les dificultats per documentar-la, quantificar-la i establir fins a quin punt està relacionada amb les dinàmiques del conflicte armat.

A més es constata una enorme variació entre actors armats, ja que en un mateix conflicte armat hi ha actors que perpetren violència sexual i d'altres que no. En aquest sentit, també és important assenyalar que encara que hi ha una certa visió estesa que la violència sexual és fonamentalment duta a terme per grups rebels indisciplinats, de fet són les Forces Armades estatals les principals responsables de la violència sexual en molts conflictes. Així, segons la SVAC dataset el 42% dels actors armats estatals van ser denunciats com perpetradors de violència sexual, enfront del 24% dels grups rebels i el 17% de les milícies. En el cas de les milícies, es constata que en ocasions cometen violència sexual perquè les Forces Armades deleguen en elles aquesta tasca (Cohen i Nordås 2014). En el cas d'Àfrica, per exemple, el 59% dels actors governamentals havien estat denunciats per violència sexual.

La quantificació de l'impacte de la violència sexual en el marc dels conflictes armats és una tasca extraordinàriament complexa, ateses

les dificultats per disposar de xifres fiables al respecte. En general, l'impacte de la violència sexual sol ser subestimat, ja que és un delictes infradenunciat. Les enormes dificultats de les víctimes per accedir als sistemes de justícia, així com la por a l'estigma social i fins i tot a les represàlies per part dels perpetradors, són només alguns dels obstacles a què s'ha de fer front per poder conèixer l'impacte real d'aquesta violència.

Algunes analistes han apuntat al fet que en la majoria d'ocasions la magnitud de l'impacte de la violència sexual es subestima (Palerm i Peterman 2011). Alguns exemples en què les xifres de violència sexual que han circulat públicament són amb força probabilitat inferiors a l'impacte real, són els casos de Bòsnia, Rwanda o RD Congo. En el cas de Bòsnia, la xifra de 20.000 casos de violacions procedent d'un informe de la Comissió Europea de 1993 ha estat la més citada, tot i que el conflicte va durar fins a 1995 i, per tant, aquest informe només cobria la violència sexual d'un període de temps, però no del total del conflicte. En el cas de Rwanda, la xifra d'entre 250.000 i 500.000 dones víctimes de violència sexual durant el genocidi de 1994 calculada pel llavors relator especial de l'ONU per a Rwanda, René Degni-Ségui, va ser inferida a partir del nombre d'embarassos registrats com conseqüència d'aquesta violència, però la revisió d'aquests càlculs apunta a una xifra possiblement més gran. No obstant això, també s'han produït alguns casos en sentit contrari, en els quals aquesta violència s'ha sobreestimat. Un cas de sobreestimació seria el de Libèria, d'on sovint s'ha afirmat que més del 75% de les dones del país van ser violades durant el conflicte armat. No obstant això, altres estudis assenyalen que la prevalença de la violència sexual seria d'entre el 9,2% i el 15%, ja que la xifra del 75% feia referència al percentatge de dones que havien estat violades del total de dones que van patir algun tipus de violència sexual (Swiss et al. 1998; Johnson et al. 2008).

Amb l'objectiu de pal·liar aquestes dificultats, la resolució 1960 (2010) del Consell de Seguretat de l'ONU encoratjava al secretari general "a que treballi amb les entitats de les Nacions Unides, les institucions nacionals, les organitzacions de la societat civil, els proveïdors de serveis d'atenció de la salut i els grups de dones per millorar la reunió de dades i l'anàlisi d'incidents, tendències i casos sistemàtics relacionats amb les violacions i altres formes de violència sexual" per millorar la capacitat de resposta d'aquesta institució davant aquesta violència. Així doncs, cal millorar la investigació i la recopilació de dades sobre la violència sexual per oferir estratègies adequades

de prevenció, de resposta i d'atenció a les víctimes, i d'acord amb l'impacte real d'aquesta violència.

Pel que fa a la violència sexual en el marc dels conflictes amb components ètnics o identitaris d'una altra índole, algunes autores han apuntat a la importància de no perpetuar la idea que la violència sexual sempre és present en aquest tipus de conflictes. Així doncs, tot i que és cert que alguns dels conflictes armats en els quals s'han registrat nivells més elevats de violència sexual han estat conflictes de caràcter etnopolític (les guerres dels Balcans o el genocidi de Rwanda), en altres casos, com per exemple el conflicte que enfronta Israel amb Palestina casi no hi ha constància d'aquest tipus de violència. En el cas del conflicte armat que va enfrontar al Govern de Sri Lanka amb el grup armat d'oposició tàmil LTTE, la violència sexual no va ser utilitzada com una arma de guerra de la mateixa manera que en altres contextos, si bé les forces estatals la van utilitzar com a forma de tortura contra persones detingudes, i també contra dones tàmls civils durant algunes operacions militars i en punts de control. Per la seva banda, les investigacions apunten que l'LTTE no hauria utilitzat la violència sexual contra la població civil, tot i que sí que va utilitzar altres tipus de violència contra els civils com l'assassinat o els atemptats amb bomba (Cohen, Hoover Green i Wood 2013).

Dones, homes, víctimes, perpetradors ...

Les dones constitueixen la gran majoria de les víctimes de violència sexual en el marc de conflictes armats i de la violència política, tot i que els homes també pateixen aquest tipus de violència. Algunes investigacions han apuntat que la violència sexual contra els homes podria haver estat subestimada amb freqüència, i que no ha estat abordada adequadament des d'una perspectiva de drets humans, instruments legals, assistència mèdica i psicològica i cobertura en els mitjans de comunicació, entre d'altres àmbits. A excepció d'alguns casos especialment mediàtics que han repercutit en l'opinió pública internacional, com ara els abusos de tropes nord-americanes contra presoners a la presó d'Abu Ghraib a l'Iraq, molts altres casos han quedat invisibilitzats.

En termes generals, a finals del segle passat algunes estimacions apuntaven que, a nivell global, aproximadament un 13% de les dones havia patit violacions al llarg de la seva vida, ja sigui durant la seva infància o en la seva vida adulta, enfront d'un 3% dels homes (Spitzberg 1999). Segons dades de l'OMS el 2002, entre el 5% i 10% dels homes havia patit violència sexual durant la seva infància, un percentatge que s'elevava a 20% en

el cas de les dones (WHO 2002). Pel que fa a la violència sexual en contextos de conflicte armat, la literatura ha tendit a centrar l'atenció en els homes com perpetradors –i en les dones com víctimes–, tot i que també hi ha indicis de l'ús de la violència sexual contra homes a diversos conflictes i a tot el món, des de l'època de l'antiga Pèrsia, passant per les Croades o la guerra sinojaponesa (Sivakumaran 2007). Alguns estudis específics han documentat violència sexual en casos com Xile, Croàcia, El Salvador, Grècia, Iran, Kuwait, Sri Lanka, República Democràtica del Congo i les antigues URSS i Iugoslàvia (Stemple 2009). La diversitat d'agressions sexuals de què són objecte els homes en contextos de conflicte és molt àmplia, tal com succeeix en el cas de les dones, i inclou principalment casos de violació –per part dels propis perpetradors o amb objectes, o situacions en què s'obliga a una víctima a violar una altra (“violació forçada”)–, casos de mutilació o castració, a més de tortures en els genitals, nus forçats i masturbacions forçades, entre d'altres pràctiques (Sivakumaran 2007).

En el cas de la RDC, per exemple, un estudi de 2010 va revelar que un 39,7% de les dones i un 23,6% dels homes de la zona est del país –en concret de les regions d'Ituri, Kivu Nord i Kivu Sud– havien estat exposats a situacions de violència sexual al llarg de la seva vida (Johnson 2010). A l'ex Iugoslàvia, la brutal violència sexual exercida durant el conflicte també es va materialitzar en castracions i mutilacions a homes, fel·lacions forçades a guàrdies i homes obligats a violar altres. Segons un estudi realitzat entre 6.000 presoners en un camp de concentració de Sarajevo, el 80% dels homes detinguts va denunciar haver patit una violació (Storr 2011). Durant els anys vuitanta, a El Salvador, un 76% dels presos polítics va denunciar haver estat víctima de tortures sexuals en almenys una ocasió. En el cas de Sri Lanka, un 21% dels homes que rebia atenció en un centre de salut a Londres per rehabilitar a víctimes de la tortura va admetre haver estat objecte d'abusos sexuals durant el seu període d'empresonament. Més recentment, a Síria, diversos informes d'organitzacions de drets humans han alertat sobre l'ús de la violència sexual com a arma de guerra i sobre els abusos comesos contra dones, homes i menors d'edat. Cal destacar que els homes també pateixen conseqüències psicològiques específiques quan se'ls obliga a presenciar agressions sexuals contra les seves mares, esposes i filles, una pràctica habitual en contextos de conflicte per tal de degradar i humiliar a l'adversari.

Des de l'acadèmia, organismes de l'ONU i organitzacions que treballen amb homes víctimes de violència sexual s'ha alertat que aquest fenomen

està silenciats. Aquesta situació es veu afavorida per les dificultats dels homes per reconèixer que han estat víctimes d'aquest tipus d'abusos, en bona part pels estereotips de gènere que els impedeixen admetre els fets sense que la seva “virilitat” sigui qüestionada. Al costat de la vergonya, la por i el temor a l'estigmatització, pesa el fet que la condició de “víctima” no sembla compatible amb la idea de “masculinitat”, especialment en contextos en què es sanciona socialment que els homes expressin o comparteixin les seves emocions. Segons aquests canons, l'home víctima d'abusos sexuals hauria d'haver estat capaç de prevenir l'atac i, després d'haver sofert, ha d'afrontar l'assumpte “com un home” (Sivakumaran 2007). Això porta al fet que moltes vegades les agressions sexuals contra homes s'identifiquin com “abusos” o “tortures”, d'una manera més genèrica. A això se suma l'escassetat de serveis d'assistència psicossocial als que accedeixen els homes –aquesta atenció s'ofereix principalment a dones i, de fet, en general, són més reticents a rebre ajuda externa–, i l'aïllament i/o el repudi que pateixen molts homes víctimes d'agressions sexuals per part de les seves famílies (IRIN 2011). El 2010, un estudi de l'UNFPA advertia que els efectes de la violència de gènere sobre homes i nens en contextos de conflicte armat es veien agreujats per aquesta invisibilització i la manca d'accions específiques per combatre les seves seqüeles.

Davant d'aquesta realitat, diverses reflexions han cridat l'atenció sobre les conseqüències, tant per a homes com per a dones, de la persistència dels estereotips de gènere pel que fa a la violència sexual. Els enfocaments que reforcen la imatge de les dones només com a víctimes i dels homes només com a agressors debiliten la percepció sobre les possibilitats d'agència que tenen les dones, mentre subratllen les expectatives de la suposada invulnerabilitat masculina (Storr 2011). Si bé la immensa majoria dels perpetradors de violència sexual són homes, és important visibilitzar que també els homes són víctimes (Stemple 2009). En aquest context, s'ha plantejat la necessitat que els esforços per abordar la violència sexual es facin des d'una perspectiva inclusiva, que les conceptualitzacions de violació i altres abusos sexuals deixin un marge per considerar a les víctimes masculines, i que es dediqui especial atenció a la situació d'homes homosexuals, considerats febles o efeminats segons els codis patriarcals, ja que conformen un grup especialment vulnerable a aquest tipus d'abusos (Stemple 2009). En aquest sentit, diverses veus han apuntat que no es pot obviar el vincle entre la violència sexual contra dones i la que s'exerceix contra homes en contextos de conflicte, relacionada també amb la idea de poder i de dominació (Sivakumaran 2007).

La violència sexual i l'economia política dels conflictes

Les aproximacions als conflictes armats des d'una mirada feminista i d'economia política entenen les guerres com a processos no només militars sinó també polítics i econòmics, que abasten espais i temps que van més enllà de la cronologia i geografia de les disputes armades i que estan profundament influïts, i al seu torn influeixen, en les relacions de gènere (Raven-Roberts 2013). Des d'aquesta mirada àmplia i complexa sorgeixen múltiples preguntes: Com es relaciona la violència sexual amb l'economia política de les guerres i, en definitiva, amb l'economia política global, atès el pes de la globalització econòmica, política i cultural? Com interaccionen i com es beneficien de la violència sexual en les guerres les economies formals i informals, incloses, per exemple, el tràfic il·legal de recursos naturals, el tràfic de persones i la indústria del sexe? Com participen homes i dones en aquestes economies de la guerra, amb quins rols, amb quines motivacions? Com interactuen amb les economies de guerra els múltiples actors mobilitzats al voltant de les guerres (exèrcits estatals, grups armats d'oposició, milícies, grups paramilitars, missions internacionals de manteniment de pau, actors humanitaris ...)?

L'anàlisi de gènere i d'economia política intenta posar llum sobre els complexos sistemes que enmig dels conflictes armats connecten l'exercici de la violència, incloent la violència sexual, amb l'explotació de recursos i el moviment d'aquests cap al mercat internacional. Es tracta de fluxos que operen a través de complexes xarxes de relacions que involucren insurreccions, forces estatals, aliats polítics, diàspores, actors en països veïns, empreses de seguretat privada o companyies multinacionals, per exemple. Segons assenyala Janie L. Leatherman, "el sistema és una combinació de mercats formals i violents, el que fa difícil diferenciar on comença un sistema i acaba un altre" (Leatherman 2009). En aquest context, la violència sexual actua com a expressió d'hipermasculinitats al servei d'actors que persegueixen beneficis i interessos econòmics. Enmig del caos de les guerres, la "organització coercitiva", incloent a través de la violència sexual, resulta molt funcional (Leatherman 2009). Companyies multinacionals participen d'aquesta economia política de la violència a través de polítiques comercials que prioritzen el benefici econòmic per sobre dels drets humans o la protecció del medi ambient, participant (directament o indirectament) de les relacions d'explotació – marcades pel pes de relacions desiguals de gènere i amb freqüent recurrència a la violència de gènere, inclosa la violència sexual – en què transcorren les pràctiques d'extracció i de comercialització de béns amb els quals fan negoci.

El tràfic de persones, el tràfic de drogues i el contraban d'armes en múltiples contextos; el comerç de diamants procedents dels conflictes passats de Sierra Leone i Angola o de la guerra encara activa a la RDC, la venda de coltan i altres minerals procedents de la RDC; la comercialització de petroli del Sudan, el Txad o Angola; la venda d'espècies en extinció de països en conflicte d'Àsia i Àfrica o la comercialització il·legal de fusta de zones en conflicte o en tensió com Myanmar, Zimbabwe o Libèria són exemples de les interaccions entre globalització econòmica, militarització i estratègies de violència sexual (Leatherman 2009).

La violència sexual en el dret internacional

El dret internacional, i específicament el Dret Internacional Humanitari, ha reconegut l'existència de la violència sexual en el marc dels conflictes armats en diferents textos jurídics al llarg de la història. Des del segle XIX, el dret internacional havia recollit al·lusions a la violència sexual en textos com el Codi Lieber de 1863, la II Convenció de l'Haia de 1899 o la IV Convenció de la Haia de 1907. Després de la II Guerra Mundial s'intensifiquen els esforços per prohibir la violació i altres agressions sexuals, el que queda recollit en els Convenis de Ginebra de 1948. No obstant això, és a partir de la dècada dels noranta quan la inclusió de la violència sexual en el marc dels conflictes armats cobra una major rellevància jurídica.

L'Estatut de Roma de 1998 que dóna lloc a la creació de la Cort Penal Internacional (CPI) suposa un avanç molt important en el reconeixement de la violència sexual com un crim internacional. La violència sexual apareix específicament recollida dins de la categoria de crims contra la humanitat i crims de guerra, i també es reconeix la possibilitat que pugui constituir un crim de genocidi. De manera específica, dins l'article 7.1.g) es reconeixen com a crims contra la humanitat la "violació, esclavitud sexual, prostitució forçada, embaràs forçat, esterilització forçada o altres abusos sexuals de gravetat comparada". L'article 8.2 b) considera crims de guerra la "violació, esclavitud sexual, prostitució forçada, embaràs forçat definit en l'apartat f) del paràgraf 2 de l'article 7, esterilització forçada i qualsevol altra forma de violència sexual que constitueixi una violació greu de els Convenis de Ginebra" (Martín i Lirola 2013).

Així doncs, els actes de violència sexual poden constituir crims de guerra si es cometen en el context d'un conflicte armat i estan associats a aquest, i crims contra la humanitat si formen part d'un atac generalitzat o sistemàtic dirigit contra la

població civil i si el perpetrador té coneixement que aquesta conducta formava part de manera rellevant de l'atac. La violència sexual també pot constituir un crim contra la humanitat quan forma part de la política d'un govern, o d'atrocitats comeses, tolerades o condonades per un govern, una autoritat de facto o un grup armat organitzat. És important també apuntar que els crims contra la humanitat no necessàriament han d'estar lligats a un conflicte armat, ja que en ocasions la violència sexual té lloc en el marc de situacions de greu crisi sociopolítica. Pel que fa al genocidi, la violència sexual pot ser integrada dins d'aquesta categoria de crims quan forma part del procés de destrucció d'un grup amb l'objectiu de modificar la composició demogràfica territorial, particularment durant conflictes de caràcter etnopolític (UN Action Against Sexual Violence in Conflict 2012).

El reconeixement de la violència sexual que fa la CPI és fruit també dels esforços duts a terme pel Tribunal Penal Internacional per a l'ex-Iugoslàvia (TPII) i el Tribunal Penal Internacional per a Rwanda (TPIR), que amb la seva jurisprudència van assentar les bases per a un millor processament d'aquests crims. El TPII va ser el primer tribunal internacional a condemnar un acusat de violació per un crim contra la humanitat i a més, va ampliar la definició d'esclavitud com a crim contra la humanitat, incloent l'esclavitud sexual. L'estatut del TPII de 1993 havia inclòs la violació com a crim contra la humanitat. Posteriorment, el 1994 el TPIR va aprofundir aquesta argumentació jurídica en considerar que la violació era un crim de guerra i un crim de lesa humanitat. El TPIR va ser el primer tribunal internacional que va considerar la violació com un crim de genocidi, en la coneguda sentència Akayesu, en la qual es determinava que la violació i l'agressió sexual eren constitutives de

genocidi, ja que s'havien comès amb la intenció de destruir total o parcialment a la població tutsi.

D'altra banda, el Consell de Seguretat també s'ha implicat en la qüestió de la violència sexual aprovant diferents resolucions sobre aquesta matèria. L'any 2000, el Consell de Seguretat de l'ONU va aprovar la Resolució 1325 donant inici al que posteriorment s'ha conegut com a agenda sobre dones, pau i seguretat. L'any 2008, es va aprovar la Resolució 1820, específicament centrada en la violència sexual en els conflictes. La Resolució 1820 reconeix que la població civil és la principal víctima dels conflictes armats i que les dones i les nenes resulten particularment afectades per la violència sexual, que pot arribar a ser una tàctica de guerra, persistint fins i tot després del cessament de les hostilitats. La resolució assenyalava que la utilització de la violència sexual pot contribuir a exacerbar els conflictes armats i per tant, exigeix a totes les parts enfrontades que posin fi sense dilació al seu ús i que adoptin amb celeritat mesures per protegir la població civil, en particular a les dones i les nenes. A més, es demana que aquesta violència quedi exclosa de les disposicions d'amnistia en els processos de pau i s'insta els països que participen en les missions de manteniment de la pau a que augmentin el nivell de formació dels seus contingents per a donar resposta a aquesta violència. Amb posterioritat, el Consell de Seguretat ha aprovat tres resolucions més específicament centrades en violència sexual en els conflictes, 1888 (2009), 1960 (2010) i 2016 (2013), que han ampliat els mecanismes de Nacions Unides per prevenir la utilització de la violència sexual, millorar les investigacions i lluitar contra la impunitat. En aquest sentit, cal destacar la creació de la figura de la Representant Especial del Secretari General de l'ONU per a la violència sexual en els conflictes.

CONCLUSIONS

La violència sexual en el context dels conflictes armats ha adquirit una importància notòria en l'agenda internacional sobre pau i seguretat en els últims anys, fonamentalment gràcies a l'esforç de les organitzacions de dones i de les supervivents d'aquesta violència i a la centralitat que ha ocupat en l'agenda sobre dones, pau i seguretat desenvolupada a partir de l'aprovació de la resolució 1325 del Consell de seguretat de l'ONU. Aquest impuls ha portat al fet que la violència sexual tingui una major visibilitat, a que es coneguin millor les causes, les dinàmiques i les conseqüències sobre les poblacions que la pateixen i al fet que s'hagin millorat els mecanismes de resposta, incloent els jurídics. No obstant això, la impunitat continua sent generalitzada i són molt pocs els casos que han estat jutjats i castigats. La violència sexual ha

de ser entesa en un marc més ampli de violències contra les dones, que en contextos de conflicte armat i de violència política s'exacerben com a conseqüència de les desiguals relacions de gènere entre homes i dones, així com de les estructures socials patriarcales que sustenten la discriminació i exclusió de les dones. La violència sexual també s'inscriu com un factor important en les dinàmiques econòmiques que es desenvolupen al voltant dels conflictes armats, com un mecanisme que permet la generació de beneficis econòmics a través de les xarxes il·legals d'explotació de recursos. Així doncs cal abordar l'anàlisi de la violència sexual en els conflictes tenint en compte la complexitat del fenomen i apuntant a la importància que sigui tinguda en compte en totes les fases del conflicte, incloent en els processos de construcció de pau.

BIBLIOGRAFIA

- Bastick, M., Grimm, K. i Kunz, R. 2007. *Sexual Violence in Armed Conflict*, Ginebra: DCAF.
- Chung, H. 2010. "The Comfort Women: Sexual Violence and Postcolonial Memory in Korea and Japan by C. Sarah Soh" *American Anthropologist*, Vol. 112, Nº 2, pp. 337-338.
- Cockburn, C. 2008. "War, women and gender: the case of Bosnia-Herzegovina and the wars of the former Yugoslavia" *Lecture and seminar for Chevening Scholars Postwar Reconstruction Unit*, University of York.
- Cohen, D.K., Hoover Green A. i Wood, E.J. 2013. *Wartime sexual violence misconceptions, implications, and ways forward*, *United States Institute of Peace*, Special Report 323.
- Cohen, D.K., Nordås, R. 2014. "Sexual violence in armed conflict: Introducing the SVAC dataset, 1989–2009", *Journal of Peace Research*, Vol. 51(3) 418–428.
- Coomaraswamy, R. 1999. "A question of honour: women, ethnicity and armed conflict", Conferència impartida en la Third Minority Rights Lecture, Hotel Intercontinental, Ginebra, 25 de maig.
- Delargy, P.2013. "Sexual Violence and Women's Health in War" en COHN, C. (ed.) *Women and Wars*, Cambridge: Polity.
- FIDH. 2013. *Violence against Women in Syria: Breaking the Silence*, Paris: International Federation for Human Rights.
- IRIN. 2011. "DRC-Uganda: Male sexual abuse survivors living on the margins", *IRIN*, 2 d'agost.
- Johnson, K. et. al. 2008. "Association of Combatant Status and Sexual Violence With Health and Mental Health Outcomes in Postconflict Liberia," *JAMA* Vol. 300, Nº 6, 676-690.
- Johnson, K. et al. 2010. "Association of sexual violence and human rights violations with physical and mental health in territories of the Eastern Democratic Republic of Congo", *JAMA*, Vol. 304, Nº 5, 553-562.
- Kandiyoti, D. 2000. "Guest Editor's introduction. The awkward relationship: gender and nationalism" en *Nations and Nationalism*, Vol.6, Nº 4, 491-99.
- Leatherman, J.L. 2009. *Violencia sexual y conflictos armados*, Barcelona, Ed. Bellaterra/ ICIP.
- Martín M. i Lirola, I. 2013. *Los crímenes de naturaleza sexual en el derecho internacional humanitario*, ICIP.
- Menon, R. i Bhasin, K. 1998. *Borders & Boundaries: Women in India's Partition*. Piscataway, NJ: Rutgers University Press.
- Nasar, S. 2013 *Violence against Women, Bleeding Wound in the Syrian Conflict*, Euro-Mediterranean Human Rights Network, novembre.
- Nordås, R. 2011. *Sexual Violence in African Conflicts*, Policy Brief 01, CSCW/PRIO.
- Palermo, T. i Peterman, A. 2011. "Undercounting, overcounting and the longevity of flawed estimates: statistics on sexual violence in conflict," *Bulletin of the World Health Organization*, 89.
- Raven-Roberts, A. 2013. "Women and the Political Economy of War", en Cohn, C. (ed) *Women & Wars*, Cambridge, Polity Press.
- Saikia, Y. 2004. "Beyond the archive of silence: Narratives of violence of the 1971 liberation war of Bangladesh". *History Workshop Journal* 58, 1, 275-87.

- Secretari General de l'ONU. 2014. Informe del secretario general de la ONU sobre la violencia sexual en los conflictos, S/2014/181, 13 de març.
- . 2016a. Informe sobre la amenaza que plantea el EIIL (Daesh) para la paz y la seguridad internacionales y la gama de actividades que realizan las Naciones Unidas en apoyo de los Estados Miembros para combatir la amenaza, S/2016/92, 29 de gener.
- . 2016b. Informe del secretario general de la ONU sobre la violencia sexual en los conflictos, S/2016/361, 20 d'abril.
- Sivakumaran, S. 2007. "Sexual Violence Against Men in Armed Conflict", *The European Journal of International Law*, Vol.18, Nº 2.
- Skjelsbaek, I. 2010. *The Elephant in the Room: An Overview of How Sexual Violence came to be Seen as a Weapon of War*, Oslo, PRIO.
- Swiss et al. 1998. "Violence Against Women During the Liberian Civil Conflict," *JAMA* 279, Nº 8, 625-629.
- Spitzberg, B. 1999. "An Analysis of Empirical Estimates of Sexual Aggression", *Victimization and Perpetration*, Vol.14, Nº 3, pp. 241-260.
- Stemple, L. 2009. "Male Rape and Human Rights", *Hastings Law Journal*, Vol.60, pp.605-646
- Storr, W. 2011. "The rape of men", *The Observer*, 17 de juliol.
- UN Action Against Sexual Violence In Conflict, *Marco analítico y conceptual de la violencia sexual en los conflictos*, Novembre de 2012.
- United Nations Population Fund. 2010. *Estado de la Población Mundial, 2010: En tiempos de crisis las relaciones entre los géneros cambian continuamente*, Nova York: UNFPA.
- UNIFEM. 2009. Conflict Related Sexual Violence in Peace Negotiations: Implementing Security Council Resolution 1820. Concept Note.
- Wood, E.J. 2009. "Armed groups and sexual violence: When is Wartime Rape Rare", *Politics and Society*, Vol.31, Nº 1.
- World Health Organization. 2002. *World report on violence and health*, World Health Organization, Ginebra.

Escola de Cultura de Pau (UAB)

L'Escola de Cultura de Pau (ECP) és una institució acadèmica d'investigació per a la pau ubicada a la Universitat Autònoma de Barcelona. Va ser creada el 1999 amb l'objectiu de promoure la cultura de pau a través d'activitats d'investigació, diplomàcia paral·lela, formació i sensibilització. Els seus principals àmbits de treball inclouen l'anàlisi de conflictes, processos de pau, gènere, drets humans i justícia transicional i l'educació per a la pau.

Els àmbits d'acció de l'Escola de Cultura de Pau són:

- Recerca. Les àrees d'investigació de l'ECP inclouen els conflictes armats i les crisis sociopolítiques, els processos de pau, els drets humans i la justícia transicional, la dimensió de gènere i l'educació per a la pau.
- Diplomàcia paral·lela. L'ECP promou el diàleg i la transformació de conflictes a través d'iniciatives de diplomàcia paral·lela, incloent tasques de facilitació amb actors armats.
- Serveis de consultoria. L'ECP porta a terme serveis de consultoria per a institucions locals i internacionals.
- Educació i formació. El personal investigador de l'ECP imparteix classes en cursos de grau i postgrau en universitats catalanes, incloent la Diplomatura en Cultura de Pau, el títol de postgrau que la pròpia ECP ofereix a la Universitat Autònoma de Barcelona. Així mateix, s'ofereixen classes i tallers en temes específics, entre ells l'educació en i per al conflicte i la sensibilitat al conflicte.
- Sensibilització. Les iniciatives de l'ECP en matèria de sensibilització inclouen activitats dirigides a la societat catalana i espanyola, entre elles col·laboracions amb mitjans de comunicació.

Escola de Cultura de Pau

Edifici MRA (Mòdul Recerca A)

Campus de la UAB

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)

Barcelona, España

Tel.: +34 93 586 88 42 / Fax: +34 93 581 32 94

escolapau@uab.cat

<http://escolapau.uab.cat>

Edifici MRA (Mòdul Recerca A)
Campus de la UAB
08193 Bellaterra
(Cerdanyola del Vallès)
Barcelona, España

Tel.: +34 93 586 88 48
Fax: +34 93 581 32 94
escolapau@uab.cat
<http://escolapau.uab.cat>